

OPINIA națională

Revistă săptămînală de informație, opinie și idei de larg interes național, editată de FUNDAȚIA "ROMÂNIA DE MÎINE"

MICHELANGELO: "PIETA"
Schită pentru "Vittoria Colonna"
(detaliu)

PROBLEMELE ȚĂRII DIN PERSPECTIVA ȚĂRII

OPINIA NAȚIONALĂ, DEMOCRAȚIA ȘI STATUL DE DREPT

Prof.dr. Aurelian BONDREA
PREȘEDINTELE FUNDAȚIEI "ROMÂNIA DE MÎINE"

Există teme, subiecte din viața social-politică a lumii moderne despre care, oricît s-ar discuta, nimeni nu poate spune că n-ar mai fi nimic de adăugat. Confruntate cu însăși viața socială, care este în continuă "curgere", asemenea subiecte sau teme cum sînt opinia națională, democrația și statul de drept invită mereu la reflecție. Însă nu o reflecție iluministă ci una însoțită de căutarea de soluții pentru ca necesara concordanță dintre principii și practică să nu gliseze cînd spre promisiuni rupte de viață, cînd spre o viață socială golită de principii umaniste coerente.

Elitism,
participare și
patriotism

Marile transformări pe care le parcurge acum societatea românească trebuie să fie expresia dorinței și voinței tuturor categoriilor de cetățeni; ar fi o amăgitoare himeră să se creadă sau acrediteze ideea că doar o elită de "democrați luminați" pot proiecta drumul înainte. O asemenea convingere ar echivala cu "întoarcerea pe dos" a păgubitoare iluzii din trecutul nu prea îndepărtat că democrația s-ar asigura prin "partidul unic", redus în cele din urmă la virfurile sale, conservate dictatorial și aureolate demagogic drept "reprezentanți ai poporului". Cum însă nu despre doctrine sau practici politice ne propunem să discutăm în această serie de articole, se impune atenției constatarea că opinia publică

(Continuare în pag. 5)

PATIMI, JERTFĂ, ÎNVIERE

PASTORALĂ
Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Arhiepiscop și mitropolit

Ne-am amintit cu tristețe în Săptămîna Patimilor de viața pămîntească a Mîntuitorului, care, spre sfîrșitul ei, părea că se va încheia cu un dezastru. Părea că va rămîne în istoria omenirii ca un eșec. Cel care trei ani și jumătate, ca un trimis al lui Dumnezeu, și-a uluit ascultătorii prin minuni și prin cuvînt, părea că, în cele din urmă, a fost doar un om ca toți ceilalți oameni, supus morții ca și ei. Dumnezeu în care s-a încrezut părea că nu-L apăra, lăsîndu-L să fie răstignit ca un răufăcător, între doi tîlhari. El însuși, parcă surprins de acest final, strigase de pe cruce: "Dumnezeul meu, Dumnezeu meu, pentru ce M-ai lăsat?"

Fuse într-adevăr un răufăcător? Toți știm că nu.

Și cei care l-au răstignit știau că nu fusese un răufăcător...

Evident, iudeii și-au formulat mai întîi o acuzație religioasă, dar Pilat a respins-o fără greutate, fiindcă nu-l interesau certurile lor religioase, și atunci ei au apelat la minciuna că Iisus se proclamase împărat, prefăcînd astfel procesul religios într-un proces politic. Pe acesta Pilat l-a tratat cu superficialitate.

Care era adevărata acuzație a iudeilor împotriva Lui Iisus? Iată care era: "S-a făcut pe Sine Fiul lui Dumnezeu". O acuzație religioasă.

Era adevărat acest lucru? Era. Chiar lui Caiafa, cînd i-a pus întrebarea direct: "Ești tu Hristosul, Fiul celui bîncucîntat"? I-a răspuns: "Eu sunt".

Totuși, iudeii și căpeteniile lor nu avuseseră dreptate să-i ceară răstignirea. De ce? Pentru că Iisus era cu adevărat Fiul lui Dumnezeu.

Și-apoi mai avuseseră la îndemînă cîteva mari argumente care ar fi

trebuitsă-i convingă că El era Mesia. Le vom aminti pe scurt, pentru că sunt îndeobște cunoscute:

1. El împlinea toate prorociriile despre Mesia ale profeților Vechiului Testament. Cărturarii Legii trebuiau să știe să-L recunoască, așa cum cu multă pătrundere exegetică au făcut-o evangheliștii.

2. A propovăduit, completînd și luminînd Legea veche cu învățăturii care nu puteau veni decît de la Dumnezeu, "Nimeni n-a vorbit vreodată ca omul Acesta", exclamau ascultătorii Lui. "Tu ai cuvintele vieții veșnice". A lămurit cele mai importante și cele mai grele taine despre Dumnezeu, despre originea universului, a lumii a și a omului, despre viață și despre moarte, probleme cu care s-a confruntat dintotdeauna conștiința omenească. A adus la toate răspunsuri de Sus, adică în mod sigur adevărate. Ultime. Definitive. A propovăduit iubirea ca normă morală, înlocuind răzbunarea. A propovăduit iertarea, înlocuind pedeapsa, pentru cei care se căiesc și se îndreaptă. A fost "Omul care a spus adevărul" despre toate, tuturor și în toate împrejurările.

3. A făcut minuni în vîzul tuturor, vindecînd orbi din naștere, ologi, paralitici, îndrăciți și a înviat morți.

Și-atunci de ce L-au răstignit? Nu L-au acceptat ca Mesia. A fost ca și cum ar fi vrut să-L forțeze pe Dumnezeu să le trimită un alt Mesia, pe măsura dorințelor și speranțelor lor lumești, nu un reformator religios. Ei își considerau religia lor suficientă și bună. Erau mai preocupați de soarta lor pămîntească.

Și L-au răstignit. Și El s-a lăsat răstignit.

(Continuare în pag. 6)

TARA ÎN SPITAL

Și nu c-aș vrea să fiu sentimental,
Dar, vai, în triste vremuri de răscruce,
Mi se găsește țara în spital
Și doctorii nu știu cit o mai duce.

De parcă niște clopote-au bătut
Și ni se pare că pe ea o cheamă
Și s-a cronicizat ce e acut,
Dar nu se mai ridică biata mamă.

Atunci cînd suferea mai și speram,
Mai și aveam instanțe de ntrebare,
Acum e totul stins, din neam, în neam,
Și-atît de egoist e fiecare.

Copiii ei sînt toți indiferenți
La boala mamei ce le este țară,
Dau sănătatea lor pe cîțiva cenți,
Dispuși mereu pentru un ban să moară.

Contează ei, ce mai contează ea,
Cînd o cuprinde mila ucigașă,
Și ea nimic în viață nu mai vrea,
Decît la nou-născuți un pic de fașă.

Sîntem un neam uitat de Dumnezeu,
Un neam bolnav, întîrziind prin clinici,
Iluminat printr-un opaiț de seu,
Un neam pîndit de propriii lui cinici.

Religiile urii se-nțețesc,
Filozofia pîinii e supremă,
Iluziile veacului cîinesc
Transcriu în roșu fiecă problemă.

E sîngele istoriei postum,
E sîngele ce ia de sine notă,
E sîngele popoarelor pe drum,
Care-și urmează tragica Golgotă.

Și chiar în vremea asta fără timp
Și chiar la un sfîrșit de masă beată,
Motoru-și pierde piesele de schimb
Și peste tot ruina se arată.

Și nu c-aș vrea să fiu sentimental,
Comițător de gesturi imprudente,
Dar țara mea se află în spital
Și-n farmacii nu sînt medicamente.

Și boala după care vom muri
Ne face semn din fiecare casă.
Sfîrșit de zi. Dar cea mai lungă zi.
Mercurul unor toxici nori ne-apasă.

Și e duminică, măicuța mea,
Și-am auzit din nou că nu țî-e bine
Și am venit să te putem vedea
Și am venit în vizită la tine.

Și dacă vrei, măicuță, să ne ierți
Că nu ne doare boala ta, de moarte,
Dar ești o biată hartă-n tre coperti
Și tremuri între geamurile sparte.

O, țara mea, cum te-ai putea-ndura
Să nu-mi trimiți jelanian-n arhivă,
Spitalul tău e însăși harta ta
Și internarea-n el - definitivă?

Așa că mai venim, din cînd în cînd,
Cu vești cumplite, care nu te crută,
Venim plîngînd, să te vedem plîngînd,
Primește-ne și iartă-ne, măicuță.

ADRIAN
PĂUNESCU

MANUALUL
ȘCOLAR

Acad.
RADU VOINEA

pag. 4

QUA VADIS
REFORMA?

articole de

GHEORGHE ZAMAN
MIHAIL DUMITRESCU

pag. 3

QUO VADIS REFORMA?

CONTROVERSATA PLANIFICARE

Exemplele multor țări cu economie de piață în domeniul planificării macroeconomice sînt grăitoare. Franța și Japonia au încheiat în anul 1992 cel de-al 10-lea și respectiv al 11-lea plan de dezvoltare economică. Coreea de Sud, Olanda, India etc. de asemenea au acumulat o experiență apreciabilă. În opinia noastră, însuși programul gradual instituționalizat de integrare a țărilor CEE, într-un domeniu sau altul, reprezintă planificare la nivel internațional. Japonia se află în prezent la cel de-al 12-lea plan de dezvoltare economică, avînd ca obiectiv major îmbunătățirea calității vieții, elaborat în cadrul Agenției de Planificare Economică (Economic Agency Planning).

Există opinii după care scăderea însemnătății planificării în țările dezvoltate, în ultimele două decenii, s-ar putea explica parțial prin creșterea capacității companiilor de a culege și prelucra informații de piață ca și prin îmbunătățirea situației pe piețele de capital, vizînd informațiile, funcționarea și transparența acestora. Oricum, cea mai mare parte a specialiștilor sînt de părere că există încă suficiente motive și justificări ale utilizării acestui instrument în țările dezvoltate ca să nu mai vorbim de situația specifică a economiilor în tranziție. Nu se poate nici măcar afirma că în SUA, țara considerată cu cel mai liberal regim al economiei de piață, nu se utilizează planuri economice sub denumirea de strategii, programe, proiectii.

Cele mai moderne, adecvate și operaționale metode de planificare, ca de altfel și de prognoză, au fost create și aplicate nu în țările foste socialiste, ci în cele capitaliste, cu economie de piață. O serie de economiști de renume, unii deținători ai premiului Nobel, au avut contribuții de seamă în crearea și dezvoltarea instrumentarului teoretico-metodologic al planificării și prezivziunii economice. Dintre aceștia menționăm pe W. Leontieff, Jan Tinbergen, E. Malinvaud, Richard Stone, Lawrence Klein, Alnan Klopner, Leif Johanson, Watanabe T. Sato, P. Samuelson, T. Koopmans, P. Massé, F. Perroux etc.

Metodele de planificare în țările cu economie de piață sînt extrem de diversificate și adecvate specificului fiecărui caz în parte, dar cîteva dintre cele mai utilizate se referă la tehnicile cantitative și calitative cărora le aparțin îndeosebi modelul static și dinamic al balanței legăturilor dintre ramuri (sau modelul input-output), programarea matematică (liniară, neliniară, dinamică, parametrică), modelele multisectoriale cu ecuații liniare și neliniare, modelele deterministe și stohastice, metode de optimizare, cercetări operaționale etc.

Fiind de acord că falimentul planificării imperative, odată cu suportul său - regimul totalitar - constituie o realitate incontestabilă, nu putem susține însă că tranziția României spre economia de piață și reforma economico-socială din țara noastră s-ar putea dispensa de instrumentarul și metodele planificării indicative care, de regulă, în țările occidentale au ca nucleu balanța legăturilor dintre ramuri, elaborată cu o anumită periodicitate și actualizată anual. Pe baza acesteia se verifică relevanța, consistența, coerența și compatibilitatea principalelor variante ale politicilor macroeconomice,

dr.
GHEORGHE ZAMAN
director
al Institutului
de Economie
Națională

estimîndu-se volumul necesar de producție pentru a satisface un volum și o structură date ale cererii finale (consumul social și individual, investiții, import, export, stocuri). Cu ajutorul unui sistem de balanțe, în expresie valorică și fizică, se pot calcula evoluția și concordanța cererii și ofertei de bunuri intermediare și finale ținînd seama de comportamentul anumitor sectoare și agenți economici. Or, în România, după Revoluția din 1989, o serie de "specialiști" cu putere de decizie în economie și-au făcut "un titlu de glorie" că au desființat sistemul balanțelor care, de fapt, era un procedeu rudimentar al balanței input-output care astăzi ne lipsește. Cu ajutorul unui model input-output se pot efectua analiza și prezivziunea economiei românești aflate în criză,

o alocare optimă a resurselor atît de deficitare, influențele modificării prețurilor, a cursului de schimb, diminuarea volumului investițiilor, al comerțului exterior, schimbarea structurii de ramură și tehnologice a economiei naționale, la niveluri diferite de agregare.

Un plan indicativ înseamnă însă cu mult mai mult decît utilizarea în fundamentarea deciziilor a unui model multisectorial de tipul balanței input-output. Este vorba de selectarea scopurilor și obiectivelor economico-sociale într-un cadru prioritar, coerent precum și de adecvarea setului de măsuri și politici în cele mai diferite domenii (macroeconomic, industrial, eficiență, competitivitate etc.).

Fără îndoială, în literatura perioadei noastre de tranziție s-au adus la

modul calificat argumente în favoarea necesității de a utiliza planificarea indicativă. Dar acest lucru s-a făcut cu o oarecare timiditate, cauzată de eventuale "incriminări lozincardo-politice".

Cu toate reacțiile adverse pe care le-am putea provoca, dorim să subliniem mai multe aspecte legate de utilizarea concretă a planificării indicative în timpul perioadei de tranziție a României la mecanismele pieței, în condițiile specifice în care sectorul public este predominant, iar cel privat în formare.

Planificarea indicativă, în ultimă analiză, înseamnă un plus de informație și cunoaștere, complementare celei oferite de către piața agenților economici. Ea evidențiază traiectorii posibile pentru ieșirea din recesiune și relansarea economică, reducerea inflației și combaterea șomajului - obiective pe care le urmărește fiecare plan, explicit sau implicit, din țările cu economie de piață.

A pleda pentru introducerea planificării indicative și programării sistematice, folosind tehnicile și metodele verificate practicate în economiile de piață, înseamnă nu a fi împotriva reformei economico-sociale din România, ci a o sprijini cu un instrument absolut necesar reducerii marjei de eroare în decizia economică.

De aceea considerăm că Strategia de reformă economico-socială a actualului executiv - recent aprobată de Parlament - ar trebui să fie concretizată prin planuri indicative și programe la diferite niveluri care să țină seama de specificul instrumentarului operațional pentru perioada de ieșire din criză, într-o primă fază, și pentru cea de relansare economică, într-o a doua fază.

familiale și societăți comerciale, toate făcînd parte din categoria întreprinderilor mici și mijlocii. Ponderea acestora în volumul vânzărilor a fost, la aceeași dată, de 44,9%. Domeniul de activitate cel mai puternic reprezentat l-a constituit comerțul și serviciile, iar ponderea activității întreprinzătorilor particulari în produsul intern brut a fost de cca 25%. Să adăugăm și faptul că acest sector a creat peste 1 milion locuri de muncă și avem imaginea importanței pe care o are pentru economia românească.

Un element pozitiv îl reprezintă și cadrul instituțional guvernamental și neguvernamental conceput să sprijine crearea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii. Dintre instituțiile create menționăm rolul important pe care-l joacă, în cadrul Agenției române de Dezvoltare - Direcția generală de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii. Au mai fost create Fundația "Centrul Român pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii" (organism neguvernamental), Centrul de consultanță și servicii pentru întreprinzătorii particulari înființat de guvernul român împreună cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Centrul de resurse și dezvoltare pentru întreprinderile mici și mijlocii - CERED din cadrul Institutului de Cercetare Științifică în domeniul muncii și protecției sociale, cele două Centre pentru promovarea inițiativei particulare create la Institutul Politehnic și Academia de Studii Economice din București cu sprijinul unor universități americane. Să adăugăm la acestea și Centrul Internațional de studii antreprenoriale ca inițiativă privată în domeniu, precum și Centrul care lucrează pe lângă Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii.

În această atmosferă generală, favorabilă dezvoltării sectorului privat al întreprinderilor mici și mijlocii din țara noastră, nu trebuie uitat și faptul că experiența internațională (luăm exemplul Franței) arată că 1 din 2 IMM nu ating 5 ani, iar 30% din aceste unități nu ating vîrsta de doi ani. Soldul dintre crearea și dispariția acestor întreprinderi rămîne însă pozitiv. Ceea ce este de reținut, este faptul că rata mare de mortalitate are ca principal factor de influență calitatea managementului acestor întreprinderi.

Pentru a evita un astfel de fenomen negativ în România este necesar un efort concertat privind intensificarea pregătirii micilor întreprinzători în calitatea lor de patroni și/sau manageri.

Dorința generală de a ieși din impasul economic și social în care se află țara noastră poate fi împlinită și prin conturarea mai cuprinzătoare a unei strategii de creare și dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii. Printre elementele principale ale acestei strategii ar putea figura:

- stimularea dezvoltării echilibrate a IMM în sectoarele productive, al serviciilor productive și al serviciilor pentru populație;
- acordarea de facilități financiare tuturor întreprinzătorilor privați și mai ales, sau cu unele avantaje suplimentare, celor ce angajează forță de muncă disponibilă;
- sprijinirea cu ajutorul simplificării procedurilor existente a activităților de export a micilor întreprinzători privați;
- conceperea mecanismelor de definire a relațiilor de tip subantrepriză între IMM și marile firme.

La acestea se pot adăuga și o serie de acțiuni în plan legislativ, mai ales care să favorizeze atragerea investițiilor străine, crearea unor organisme proprii domeniului IMM care să sprijine și să reprezinte aceste întreprinderi.

O MARE INVESTIȚIE DE SPERANȚĂ

INTREPRINDERILE MICI ȘI MIJLOCII

În cadrul reformei economico-sociale din țara noastră au fost stabilite o serie de obiective care reflectă preocuparea pentru tranziția către economia de piață. Restructurarea și privatizarea, descentralizarea conducerii diferitelor procese, autonomia decizională, liberalizarea prețurilor, perfecționarea cadrului legislativ și altele sînt obiective a căror realizare a demarat, constituind un proces dinamic ce va depinde mai ales de asigurarea resurselor necesare, creșterea competenței manageriale și promovarea unor elemente legislative noi.

Calitățile care recomandă dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii se referă mai ales la: flexibilitatea și adaptabilitatea la cerințele pieței aflate într-o dinamică din ce în ce mai accelerată; capacitatea de înnoire tehnologică și a produselor determinată de competiția pe piață; simplificarea proceselor informaționale și de conducere; o mai bună gestionare a resurselor de muncă și mai ales capacitatea de a crea noi locuri de muncă.

Credem însă că realismul abordării problemelor întreprinderilor mici și mijlocii reclamă clarificarea a încă două aspecte semnificative: (1) aceste unități economice au și unele vulnerabilități care constau în insuficiența unor mijloace financiare ce fac dificil, pe termen mediu și lung, procesul investițional și de

înnoire tehnologică, precum și cele reprezentate de mijloacele comerciale mai reduse cu care acționează pe piață, la acestea adăugîndu-se uneori și o protecție socială mai redusă a angajaților; (2) întreprinderile mici și mijlocii, chiar dacă vor deține ponderea numerică cea mai mare nu pot fi contrapuse într-o concepție exclusivistă întreprinderilor mari și foarte mari. Acestea din urmă vor continua să existe ca necesitate obiectivă a oricărei țări, firește, în proporții numerice modificate. Dincolo de importanța și forța lor economică și tehnologică, întreprinderile mari și foarte mari, în practica modernă a economiei de piață, desfășoară un gen de parteneriat economic cu cele mici prin sistemul de subantrepriză benefic ambilor contractanți.

Credibilitatea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) este dată de

prof. dr.
MIHAIL DUMITRESCU

ponderea și contribuțiile acestora pe plan mondial în indicatori reprezentativi. Astfel, IMM dețin următoarele ponderi în totalul întreprinderilor: 99,3% în Japonia; 98% în Canada; 97% în Italia; 96% în Franța; 94% în Germania. În plus, în Franța, de exemplu, IMM avînd între 10 și 99 de salariați asigură 57% din locurile de muncă în industria prelucrării metalelor, 62% în prelucrarea mecanică a lemnului. De asemenea, IMM avînd între 10 și 499 salariați dau, în Franța, 41% din cifra de afaceri și 24,1% din export. Exemplele pot continua și pentru alte țări și indicatori și sînt, credem, sugestive.

Date relativ recente arată că și în țara noastră procesul de creare și dezvoltare a IMM evoluează pozitiv. La data de 31 decembrie 1992 existau în sectorul privat cca 397 mii întreprinderi individuale, asociații

ÎN DEZBATERE, PROIECTUL LEGII ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

MANUALUL ȘCOLAR

Convorbire cu academicianul RADU VOINEA

● Stimate domnule profesor, se pare că nu numai performanța spirituală, dar și caracterul fiecăruia dintre noi datorează mult unora dintre impulsurile esențiale ale copilăriei, între care înțelegerea cărții de citire, de socotit și, în genere, manualele școlare acționează ca adevărate matrice comportamentale; sub acest raport, care este primul manual de care vă amintiți mai mult și ce anume v-a reținut atenția la el? ● Abecedarul, fără îndoială. Mi-a reținut încrederea pe care ți-o dădea, faptul că prin el reușeam să citești și să scrii; dobândeai, deci, o mai mare putere de înțelegere și, dacă vrei, de stăpânire asupra lumii înconjurătoare. Mai cu seamă că el se încheia cu niște istorioare foarte instructive: într-una din ele se vorbea despre cineva care a trimis unui prieten, printr-un curier, o scrisoare și un coș de mere. Pe drum, curierul a mîncat o parte din mere, iar la sosire, destinatului a citit scrisoarea și l-a întrebat unde-i restul de mere: "Le-am mîncat, dar de unde știi?" "Din scrisoarea!". "Nu se poate, pentru că eu am ținut scrisoarea în buzunar, n-avea cum să vadă că mîncă merele". Reieșea limpede, și amuzant pentru noi, copii, valoarea științei de carte și ridicolul analfabetului. Prinderea acestei învățături launtrice, sau captarea semnificației celor citite, cum zicem astăzi, a devenit pentru noi, copii, o preocupare de căpătii. Ea s-a amplificat și a dobândit intensitate o dată cu parcurgerea cărților de citire din clasele primare superioare, unde forța de evocare, dimensiunea lirică, dacă pot spune astfel, dobîndea preponderență. Sentimentul de duioșie care ne învăluia prin evocarea Bunicului și Bunicii lui Delavrancea, bunăoară, era ca un catalizator: ne făcea mai umani, mai buni. ● Se pare că astăzi, uneori, accentul, în manuale, cade mai mult pe rațional și mai puțin

pe sentiment. ● Nu este bine că raționalul se îndepărtează de sentiment. Mai cu seamă în manualele școlare. Aceste fundamentale dimensiuni umane nu pot lucra bine decît împreună. Altminteri ajungem, cum ne avertiza Henri Wald într-un remarcabil eseu, să se cheltuiască sume uriașe pentru aflarea compoziției rocilor de pe Saturn, în vreme ce pentru combaterea cancerului și a sidei, eforturile financiare rămîn mult mai mici. Tocmai eventuala minimalizare a însemnătății stărilor noastre sufletești creează pericolul ca sentimentul să decadă la nivelul simțurilor și să nu se ofere, cum sublinia distinsul filozof, picturi de pete și dansuri epileptice. ● Dacă abecedarul și, în genere, cărțile de citire se pretează mai bine îmbinării dintre rațiune și sentiment, ce se poate face în cazul manualelor de științe exacte pentru a li se spori valoarea educativă în înțeleul ei cel mai înalt? ● Să știi că o asemenea valoare pot avea și cărțile de aritmetică, și cele de fizică, și toate celelalte. În cele de pe care eu am învățat la școală, problemele nu erau niciodată seci, schematice, neutre, ci îți cultivau și-ți mobilizau convingeri adînci. O lege simplă cum este cea a pîrghiilor era explicată cu ajutorul unei istorioare din care se vedea cum negustorul necinstit era dat de gol printr-un simplu calcul între brațele balanței. Rezolvarea unor astfel de probleme ne crea mari satisfacții și, deci, mari emoții. Așa se face că noi, la vîrsta copilăriei, reveneam la cărțile dragi care ne erau manualele. Ele deveneau primele noastre cărți de căpătii pentru că aveau o admirabilă putere de inițiere și de seducție, ne dădeau încredere în noi, în convingerile și în faptele noastre, în puterea binelui, a dreptății, a adevărului. ● Pe lîngă cele menționate, ce alte atribute ar trebui să întrunească

manualele școlare spre a redobîndi calitatea unor cărți de căpătii? ● Nu este ușor de atins acest obiectiv. Noi avem o inocență a copilăriei pe care nu toți copiii de azi o mai au. Tineretul de azi visează mai puțin și dobîndește mai greu o convingere. Dar tocmai de aceea trebuie să fie ajutat mai mult. Iar unul dintre primele ajutoare este ca manualele să pornească de la această stare reală de lucruri, de la cunoașterea temeinică a celor cărora li se adresează. Ca atare, ele trebuie să fie accesibile. Altminteri, apare riscul să fie învățate pe de rost, cu întregul cortegiu de necazuri rezultat de aici. În plus, ele trebuie să facă dovadă unei autentice capacități de sinteză, iar ridicarea de la concret la abstract se cere efectuată cu o adevărată artă. De aceea pedagogia este una dintre disciplinele cele mai grele. Apoi să nu uităm că manualul ideal este cel ce se oferă nu ca un depozitar de adevăruri, ci ca un instrument prin care elevul însuși descoperă adevărul. A problematiza realitatea, a o structura astfel încît prin procesul cunoașterii ei, elevii să dobîndească sensul percepției calitative a valorilor reprezintă o culme a artei pedagogice. Tocmai incapacitatea de a ajunge aici și, prin revers, cantonarea într-un descriptivism sec au făcut ca unele dintre manualele tehnice să obțină un efect invers și, ca atare, să-i îndepărteze, în loc să-i apropie pe tineri de tehnică, de

știință. Cultura generală este formată din valori perene, iar valoarea unui obiect tehnic este dată nu de automobilul în sine - ca să ne referim la un exemplu citat de Henri Coandă - ci de creierul, de gîndirea celui ce l-a creat. De aceea, elevii trebuie să fie puși mereu, prin manualele lor, în situația de a compara, de a evalua, de a desfășura o judecată calitativă. Profesorul meu de istorie, Ștefan Duțulescu, ne-a cerut în clasa a IV-a de liceu, la istoria Românilor, să efectuăm un fel de grafic, cu un vîrf în epoca lui Mircea cel Bătrîn, cu un alt vîrf în epoca lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul ș.a.m.d. Însumînd caracteristicile fiecărei epoci, aveam mai bine reprezentată individualizarea acestora, cu ajutorul căreia efectuăm o judecată calitativă. Dobîndeam astfel cu adevărat o perspectivă istorică. Caracterul informativ și cel formativ se îmbinau într-o remarcabilă sinteză educativă. ● Din păcate, astăzi, valențele formative ale unei lecții sînt deseori eludate, fiind asociate cu un anume gen de tendențiozitate, de îndoctrinare, uneori chiar cu politica. ● Și nu cred că este bine, pentru că informația are nevoie și de un anume relief rezultat din trăirile, din atitudinile noastre, are nevoie de o anume aderență spirituală, fără de care accesul la calitate s-ar face mult mai greu.

■ Mihai IORDĂNESCU

Cel mai bun manual este cel REUȘIT LA CONCURS

Nevoia de reformă școlară este de multă vreme resimțită la noi, dar nu pentru că structura și conținutul învățămîntului românesc ar fi rămas în urma altor țări europene. Dimpotrivă, personalități remarcabile și de formații diferite, în vizită prin România, dau o înaltă apreciere tocmai școlii și nu întîmplător temeinica pregătire a cadrelor noastre superioare și de nivel mediu este estimată ca principalul nostru atu în redresarea economică. Nevoia unei reforme școlare este resimțită cu precădere sub raportul ieșirii de sub povara balastului informațional. Prea adesea și în forme izbitoare, unele dintre programele și, îndeosebi, dintre manualele școlare, ca și unele modalități de predare la clasă parcă țin cu tot dinadinsul să concureze

enciclopediile din domeniul temei respective. De aici supralicitarea memoriei elevilor în dauna puterii lor de judecată, a independenței de gîndire și a unui comportament creator. De aici și riscul ca individualitatea tinerilor să alunece și să se confunde cu individualismul meschin și nu arareori agresiv.

Sub povara acestei moșteniri informaționale descriptiviste, aride, ale cărei servituiți sînt evidențiate cu deosebire de unele manuale, s-a născut, ca reflex primar de apărare, ideea cărții de școală în mai multe variante, ca tot atîtea alternative în activitatea la clasă. Așa se face că însuși proiectul Legii învățămîntului, în articolul 117, prevede difuzarea în școli a manualelor în mai multe variante. Numai că de la enunțarea

acestui principiu și pînă la difuzarea în unele școli a unor manuale elaborate și tipărite în alte state decît România nu rămîne decît un pas pe care unii l-au și făcut prin răspîndirea inclusiv a așa-ziselor manuale de limba română, redactate în țări ca Ungaria. Dar despre acest aspect, altădată. Deocamdată să reținem că eventuala legiferare a mai multor variante de manuale școlare nu poate fi disociată de riscul unei artificiale diferențieri valorice în pregătirea tinerilor, cu favorizarea unora în detrimentul altora. Cînd mult mai firesc este să se introducă un concurs de manuale școlare. Aici, în cadrul concursului, la care să ia parte cît mai mulți autori diferiți, pot fi promovate toate calitățile pe care le dorim unui manual școlar. Odată selectat cel mai bun manual, ce rost ar mai avea să-i asociem și alte variante, cînd acestea nu și-au dovedit înființarea în competiția concursului? Cui-i-ar folosi acest amalgam de principii și de puncte de referință în pregătirea de calitate a elevilor, cînd toată lumea este de acord, inclusiv proiectul de lege, că învățămîntul trebuie să fie unitar și că manualul școlar este un sprijin esențial în acest sens? Așadar, să nu ne temem de manualul unic, din moment ce el este cîștigătorul unui autentic concurs de valoare. Iar cînd statornicim un astfel de concurs, în baza căruia selectezi manualul cel mai bun, ce rațiuni ar mai avea "mai multe variante de manuale"?

Presupunem că această contradicție provine din grija oficialităților ca tot mai multe dintre variantele de manuale ce se alcătuiesc (și care, într-adevăr, înglobează o muncă adeseori de o însemnătate excepțională) să fie recompensate. Este o preocupare legitimă. Numai că ea se poate manifesta pe o cale superioară și anume: variantele care, sub raport valoric, se apropie cel mai mult de prototipul manualului cîștigător al concursului pot fi recompensate prin acordarea, pentru autorii lor, a unui eventual grad didactic superior sau a unui punctaj alcătuit în acest scop. S-ar statornici astfel un sistem de perfecționare a pregătirii cadrelor didactice mai apropiat de exigențele școlii moderne, ale personalității profesionale, ca cel dintîi factor care asigură viabilitatea oricărui sistem de învățămînt.

■ M.I.

LA UNIVERSITATEA "SPIRU HARET" STUDIUL MATEMATICII

Înființată în anul universitar 1991/1992 sub numele de "Facultatea de matematici aplicate-actuarial", **Facultatea de matematici aplicate și informatică** are scopul de a forma specialiști în domeniul care, cel puțin pînă în momentul de față, nu au fost pregătiți în învățămîntul de stat; facultatea realizează deci instruirea specialiștilor complementar învățămîntului de stat în cele două secții ale sale: a) Secția de matematici aplicate - actuarial și b) Secția de informatică. Pregătirea în cadrul facultății se organizează pe două nivele (nivelul "colegiu" - cu durată de 3 ani și nivelul de "licență" - de 4 ani) existînd posibilitatea organizării, în funcție de solicitări, și a unui nivel postuniversitar (nivelul de "Master of Science" sau "Diploma în studii aprofundate") cu durată de un an.

Organizarea studiilor pe modele de acest tip este în concordanță cu structurile educaționale practicate de majoritatea țărilor avansate, permițînd o instruire profesională cuprinzătoare

și care să asigure flexibilitate și adaptabilitate la condițiile concrete ale pieței muncii. În forma adoptată, această facultate se apropie mai mult de modul de organizare a învățămîntului din țările Europei de vest, permițînd accesul optim la formele și programele europene de pregătire și perfecționare a forței de muncă.

Potrivit celor mai avansate principii reformatoare actuale din învățămîntul românesc, în primii doi ani de studii se asigură o pregătire generală comună în domeniul matematicii și informaticii. După primii doi ani, studenții optează pentru una din cele două secții menționate mai sus, iar în funcție de rezultate ei continuă studiile la nivel de colegiu (3 ani) sau la nivel de licență (4 ani). La nivelul de licență sînt admiși numai studenții care au aptitudini corespunzătoare și care s-au remarcat, cu rezultate bune, în primii doi ani. Și studenții foarte buni pot opta pentru colegii, opțiunea lor beneficiînd desigur de prioritate. La

nivelul de colegiu, în anul al treilea se predau discipline specifice cu un pronunțat caracter aplicativ, iar studiile se încheie cu un examen de diplomă. Astfel, absolvenții nivelului de colegiu (3 ani) ai Secției de matematici aplicate-actuarial pot lucra ca asistenți de asigurări și actuarial, iar absolvenții Secției de "Informatică" - ca "analist programator ajutor".

În cadrul nivelului de licență (4 ani), în anii III și IV de studii se asigură o pregătire teoretică și practică superioară, specifică fiecărei secții. Astfel, la Secția de matematici aplicate - actuarial se predau discipline de matematici financiare, procese de risc, modele stochastice în actuarial etc., asigurîndu-se absolvenților cunoștințele și aptitudinile adecvate funcției de "agent actuar și de asigurări".

La Secția de informatică se parcurg în anii III și IV discipline de modelare matematică și sîmulare, analiza și modelarea sistemelor (inclusiv proiectarea sistemelor informatice),

precum și discipline opționale legate de informatică documentară și juridică, informatică de gestiune și management etc., absolvenții avînd posibilitatea ocupării unor funcții de "analisti programatori" pentru modelarea și proiectarea sistemelor complexe. La sfîrșitul anului IV de studii este prevăzută susținerea unei lucrări de licență pe baza căreia absolventul primește "diploma de licență" în specialitatea respectivă.

Atît pentru nivelul de colegiu cît și pentru nivelul se oferă facultativ studenților condițiile necesare ca în anii III, respectiv III și IV să parcurgă seminarul pedagogic (cursuri de pedagogie, metodică și psihologie școlară și practică pedagogică), astfel încît, după absolvirea modului respectiv, să poată concura pentru posturi didactice în învățămîntul preuniversitar.

Un loc important în pregătirea de bază a tuturor studenților acestei facultăți îl ocupă instruirea teoretică și practică în domeniul informaticii. În fiecare din primii doi ani toți studenții parcurg două discipline de informatică, iar în ceilalți ani (III și IV) aproape fiecare disciplină impune și utilizarea unor sisteme sau pachete

de programe specializate. Formarea ca specialist sau utilizator de informatică este posibilă și datorită existenței Centrului de calcul al Universității "Spiru Haret" care dispune de o dotare modernă și de capacitate, precum și de personal calificat capabil să acorde asistență de înalt nivel procesului de pregătire practică a studenților.

Întrucît, deocamdată, stocul de carte de specialitate din biblioteca facultății este neîndestulător, fiind în curs materializarea preocupărilor de îmbogățire a lui, bibliografia recomandată studenților se găsește în bibliotecile de stat sau în librării, ea fiind în bună parte realizată de către cadrele didactice care predau disciplinele de specialitate la această facultate. Corpul didactic al facultății este constituit din cadre de specialitate provenind de la Universitatea București, Universitatea "Politehnica" și Institutul de Construcții; majoritatea posedă titlul de doctor în științe, iar aproape două treimi sînt conferențieri sau profesori la universitățile menționate.

■ Prof. univ. dr. Ion VĂDUVA
Decanul Facultății de matematici aplicate și informatică

Opinia națională, democrația și statul de drept

(Continuare din pag. 1)

românească, deci imensa majoritate a țării, s-a arătat, în cei peste trei ani care au trecut din decembrie 1989, în ciuda și în contextul multor dificultăți ale tranziției, aptă și capabilă să susțină cauza libertății și progresului, neaderentă la excese și extremism.

Este avantajul vieții democratice, în proces de afirmare, de a consolida și afirma opțiunile constructive. Un asemenea exercițiu și-a dovedit deja valențele sociale și, în ciuda unor concepții elitiste sau a aprecierilor neîntrerupt negativiste despre reformă, restructurări și perspectivă socială, este îndreptățit a spune că, totuși, un act fundamental, cum este Constituția țării, a devenit, prin referendum, expresia voinței și opiniei naționale. Altfel spus, imensa majoritate a poporului și-a asigurat conștient cadrul legal al acțiunilor care să determine pregătirea și afirmarea României de mâine. Au fost, la adoptarea în Constituțant - iar apoi la referendum - și voturi "contra", care din diferite motive și potrivit anumitor interese ar fi vrut "altceva". Dar majoritatea a decis iar cine înțelege principiile democrației le și aplică. Este o altă problemă că sunt unii care nu respectă legile, care ignoră cerințele morale; împotriva acestora va trebui să acționeze mai ferm justiția, instituțiile sociale diverse, opinia publică, în general.

Societatea democrației și libertății, statul de drept, sînt, desigur, preocupate de gradul de civism, de comportamentul cetățenilor. Nu este lipsit de semnificație că anchetele sociologice americane pun în evidență valoarea socială a unor categorii de reprezentări ale indivizilor privind noțiunea de "bun cetățean", noțiune evaluată de cercetătorii în cauză prin trăsături cum sînt: implicarea politică activă, respect pentru națiunea din care faci parte, supunere față de legi. O astfel de cercetare colectivă se oglindește în lucrarea "The Reconstruction of Patriotism. Education for Civic Consciousness". (The University of Chicago Press, 1987). Adică "Reconstrucția patriotismului. Educația pentru conștiința civică". În lumina tezelor din această carte, cînd citești sau auzi spunîndu-se azi, la noi, că noțiuni precum patriotismul, conștiința, responsabilitatea socială și individuală ar fi de sorginte... comunistă, nu trebuie să-i suspectezi de ignoranță pe sociologii și politologii americani.

Cetățeanul - pilon sau pion al democrației?

În orice sistem pluralist real au loc abordări și dezbateri privind locul și rolul cetățeanului în societate; nimeni n-ar putea vorbi despre democrație în absența opțiunilor și părerilor cetățenilor, multe dintre ele cristalizate în ceea ce se înțelege prin opinie publică națională. Desigur, cetățeanul trebuie să fie, generic vorbind, pilonul democrației dar nu lipsesc situațiile cînd i se rezervă rolul de "pion", însă, în aceste cazuri, funcționalitatea democrației devine ineficientă, îndoicnică, totul sau aproape totul intrînd în zona manipulării sau demagogiei.

Una din concluziile aparent paradoxale ale stării funcționale sau disfuncționale a democrației

pluraliste este aceea că ea nu poate fi despărțită de anume mecanisme instituționale, între care un loc de seamă îl ocupă statul, factor ce poate îndeplini roluri pozitive sau negative. Alături de alte organisme sau structuri ale societății, raporturile dintre stat și democrație, constituite și perfecționate mereu în timp, dar și în arii geopolitice și cultural-spirituale distincte, întregesc și caracterizează fizionomia opiniei publice naționale. În legătură cu aceasta, un subiect specific și de larg interes pentru o analiză socială, îl reprezintă problema națională, legată de locul și rolul minorităților în contextul României ca "stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil".

În această ordine de idei, cercetarea socială românească are menirea ca în noile condiții social-politice, interne și internaționale, să descifreze analitic și să pună în lumină, cu puterea argumentelor, realitatea, rolul factorilor naționali, etnici, culturali, spirituali, politici care, în mecanismul democrației pot fi pozitivi sau negativi, toleranți sau intoleranți. Acești factori - cărora li se adaugă, se înțelege și alții - unitatea și identitatea națională, religia, egalitatea socială și libertatea de a o practica, acceptarea societății civile - se constituie în cultura democratică a unui popor. Este sau ar trebui să fie de la sine înțeles că popoarele fiind totuși diferite între ele, avînd personalitate distinctă adoptă Constituții, respectiv principii și norme democratice care, în esență fiind aceleași, sînt specifice fiecărui popor și nu pot fi "aliniate" după un șablon, după un "model unic" așa cum s-a mai încercat în istorie. De aici și cerința de a se evita orice iluzii sau concepții absolutizante care nu țin seama că un sistem politic este o creație umană, ce reflectă condiția umană, implicit personalitatea fiecărui popor. Iar personalitatea fiecărui popor nu acceptă modele prestabilite.

În contextul actual al schimbării, căruia i se spune și tranziție, accesul la viața democratică nu poate fi impus din afara omului ci "vine" prin el, prin asimilarea din convingere (nu din constrîngere, coerciția pentru respectarea legii fiind altceva), omul acceptînd democrația nu pentru că i se spune că este mai bună ca alte forme de guvernare ci fiindcă integrează valorile democrației în conștiința sa, iar prin extensie în conștiința socială, în opinia publică națională. Tocmai valorile democrației sînt liantul opiniei publice naționale iar între aceste valori, oricît ar părea de ciudat la prima vedere, "virtutea cardinală" devine toleranța, acceptarea altor opinii, intoleranța fiind un viciu din cele mai distructive în plan social. Există destule exemple în istorie care arată că prin toleranță s-a ajuns și se ajunge la cultura civică, la civism, definite de politologie ca o cultură pluralistă întemeiată pe comunicare și deschidere, pe consens și diversitate, pe convergență, rezultată, între altele, și din aplanarea convenită a divergențelor. Toleranța lipsită de compromisuri înjositoare este "arta" conviețuirii sociale care permite mereu schimbarea, "temperînd" excesele, abaterile de la norme și reguli, care asigură reinserția socială a celor induși în eroare. Însă, toleranța nu trebuie confundată cu slăbiciunea.

În procesul istoric determinat al conviețuirii lor, comunitățile umane au nevoie de existența și acțiunea constructivă, în interior și în exterior, a statului de drept, suveran și independent. Nu este, cu siguranță întîmplător, că la un recent simpozion de la Tokio, Secretarul General al O.N.U., Boutros Boutros-Gali, așeza printre problemele importante ale organizației mondiale în preajma trecerii la un nou secol și mileniu, "rolul statului suveran și independent ca piatră de temelie a Națiunilor Unite și a cooperării globale".

Se înțelege că sub incidența opiniei publice intră o gamă largă de probleme aflate în atenția întregii națiuni, iar continua dezvoltare a civismului, a mîndriei și responsabilității tuturor pentru ascensiunea vieții democratice reale constituie tocmai procesul care generează cultura democratică, unul dintre factorii vitali pentru sănătatea și stabilitatea democrației ca sistem.

Muzeul Fr. Stork din București

O ANIVERSARE CARE NU A AVUT LOC C. RĂDULESCU - MOTRU

În primăvara (6 martie) lui 1957 se stingea din viață C. Rădulescu-Motru. Omul lăsase culturii române o operă. Ba, mai mult chiar, cultura română modernă exista într-un anume fel, și prin opera lui. Totuși, pe ultimul drum al filosofului, cultura română strălucea prin absență. Doar o mîna de oameni, printre care și cîțiva studenți rătăciți ai Facultății de filosofie, se aflau lângă catafalcul autorului lucrării Timp și destin. Cît despre reflectarea în presă a dispariției din ale pămîntești a ființei lui C. Rădulescu-Motru, cu excepția cîtorva eseuri (între care și cel al lui M. Ralea), presa română a preferat să tacă. Dincolo, pe culoarele Academiei Române, moartea celui care îi fusese și membru (din 1915) și președinte (1938-1940) a trecut - atîta doar - ca moarte sigură, deplină, totală. Academia intrase și ea în tăcere bolnavă de spirit. "Nemuritorii" îngropau în tăcere "muritorii".

La 2 februarie 1993 s-au împlinit 125 de ani de la nașterea aceluiși gînditor. Alte culturi, de ar fi avut o personalitate cum a fost cea a lui Motru, este probabil că ar fi insistat pe lângă U.N.E.S.C.O. să fie celebrată de întreaga comunitate internațională. La noi? La noi, ca la nimeni. Cultura a tăcut, mass-media nici că ar fi auzit de Motru, "marii oameni de cultură", "cărțurarii" etc., nici ei nu s-au lăsat prinși în "capcana" de a-l "sărbători" pe cel care a îndrăznit să scrie Etnicul românesc și Românisul, catehismul unei noi spiritualități. În liniștea (tăcerea) generală, doar Academia Română i-a dedicat lui Motru o sesiune "științifică omagială". Se înțelege de la sine, autorii comunicărilor "științifice" au fost aleși pe sprînceană: numai dintre cei care s-au ocupat cu "studierea" operei omagiatului, adică mai niciunul care să fi făcut, realmente, cîndva, un asemenea "gest temerar"... Notabilitățile Academiei Române la o asemenea omagiere? Nici vorbă! Nu era de demnitătea lor, că doar C. Rădulescu-Motru fusese, cum am zis deja, președinte al forumului în cauză, ceea ce ar fi însemnat - nu-i așa? - în eventualitatea unei prezențe a mai marilor Academiei la numita sesiune, că s-ar fi "solidarizat" cu fostul ei președinte. Or, o "solidarizare" e posibilă, dar cu cine? Cu Motru nu, în nici un caz!

Să notăm, pentru dreptate, că dl. Valeriu Răpeanu, fostul director al fostei Edituri "Eminescu", cel datorită căruia a fost posibilă publicarea, în 1984, a masivului volum, C. Rădulescu-Motru, personalismul energetic și alte scrieri, a izbutit să scrie și să vorbească despre un om pe care

filosofia românească nu a existat, "poate doar cu excepția lui L. Blaga și C. Noica". Generosul nostru ignorant (!) ștergea din cultura română, cu buretele eticului său schiop, tot ce nu-i stătea la-nemîna. De ar fi fost doar un asemenea "critic", pentru care D. Cantemir, S. Micu Clain, T. Maiorescu, V. Conta, C. D. Gherea, P.P. Negulescu, I. Petrovici, D. D. Roșca, M. Florian, Nae Ionescu, Ionel D. Gherea, Dan Bădărău, Ath. Joja, N. Bagdasar etc. nici că ar fi existat, nici nu l-am fi învoat. El nu este însă singurul care devastează filosofia românească. Sînt alții mai inteligenți, mai subtili, mai "cărțurari" decît el, care știu, într-adevăr, cum să poarte "atacul" împotriva filosofiei românești. Aceștia sînt, mai întîi, pîndibonzii spiritului. Ei se rușinează, vezi Doamne, de tot ce e românesc, iar dacă, din cînd în cînd, mai admit că printre români a existat și cite un filosof, atunci marea lor grijă este să arate cît de mic a fost el sau, în orice caz, cît de vinovat se face că, între alte lucrări, a mai scris și unele în care subliniază bogăția Rostirii filosofice românești.

Sînt, mai apoi, (în ordine valorică, desigur, nu temporală), strigoi, învîrtitorii spiritului, negustorii lui, bișnițarii tarabei filosofice, leneviții în sloganuri groase, cei care strigă virtos că ei sînt sarea și piperul lumii filosofice, începutul filosofiei pe harta României. Pentru aceștia, tot ce nu le seamănă, fie că n-a fost, fie că, de va fi fost, merită să piară. Sărbătorit sau nu, hult sau ignorat, uitat de unii (cei mai mulți!), C. Rădulescu-Motru este cum a fost și a fost cum este. Lumea croită de el este acolo și aici, în timpul ei și în timpul nostru. Trandafirul pe care s-a petrecut pînza gîndirii filosofice a autorului Personalismului energetic este nu doar cumva și trandafirul nostru, iar durarea pînzei acelei gîndiri s-ar putea să ne privească, măcar cu unele dintre firele ei, nu doar în ceea ce sîntem azi, ci și ca ființe care, în ciuda aparențelor, ne este destinat să purtăm în noi vaietul și împlinirea universului, freamătul și lumina lumii. Căci, dacă omul nu ar fi apărut, zicea Motru, atunci Universul ar fi suferit un hiatus. Să urmărești cum anume se ridică și pe ce se construiește o asemenea idee înseamnă, credem, să i se redea lui C. Rădulescu-Motru ceea ce el însuși a dat culturii și filosofiei românești. Să privim, deci, gîndul în desfășurarea lui. Nu este exclus ca, procedînd cu o asemenea măsură, să întîlnim o lume în stare să ne arate căile lumii.

■ Gh. Al. CAZAN

NAȚIONALITATE, ETNICITATE, STATALITATE

în Europa centrală și de sud-est în secolul al XX-lea

Considerații pe marginea Colocviului organizat la A.D.I.R.I., în ziua de 8 aprilie 1993, de către Comisia română de istorie a celui de-al doilea război mondial.

DAN A.
LĂZĂRESCU
Vice-
președinte
al A.D.I.R.I.

această țară.

Pentru a-și învedera disprețul pentru consilierii săi civili, în speță, Reichskanzler-ul Theobald von Bethmann-Hollweg, și șeful lui Auswertiges Amt (Ministerul german de afaceri străine), Alfred von Kiderlen-Wächter, Kaiserul nu i-a convocat la misteriosul Jriegsrat, la care au fost prezenți numai virfuri militare și navale. În speță, ministrul de război, generalul von Heeringen, șeful Marelui Stat Major prusian, generalul Helmut von Moltke și amiralul Alfred von Tirpitz și Alexander von Müller. Acesta din urmă îndeplinea funcția de șef al cabinetului naval imperial și din carnetul său de însemnări zilnice (Tagebuch), publicat postum, dar cu numeroase lacune voite, s-a putut reconstitui, mai cu seamă din inițiativa istoricului englez de origine germană, John Rohl, hotărârile acestui misterios Kriegrat, absolut necunoscut istoriografiei primului război mondial până acum 18 ani!

În speță, virfurile militare germane au pledat în cadrul acestui Kriegrat pentru dezlănțuirea cât mai urgentă a unui război profilactic (preventiv) împotriva Rusiei, Franței și Marii Britanii. Aparent descumpăniți, cei doi amirali prezenți au cerut o amintare a conflictului european cu 18 luni, termen apreciat de ei ca vital pentru încheierea lucrărilor de săpare a canalului de la Kiel care unea apele Mării Baltice cu acelea ale Mării Nordului și prilejuia astfel mării de război germane

mișcări de rocadă între ambele mări, pentru a se pune în siguranță față de orice ofensivă a lui Home Fleet britanică. Consiliul de război a sfârșit prin a accepta termenul solicitat de amirali, astfel încât dezlănțuirea primului război mondial a fost statornică pentru luna iunie 1914. Lună în care s-a produs, de altfel, atentatul de la Sarajevo, care a venit să prilejuiască un motiv moral și pasional dezlănțuirii conflictului.

Prin urmare, nu problemele naționalităților din Europa centrală au constituit cauza nemijlocită a primului război civil european. Expunerea domnului Victor Neumann, sub titlul: "Europa centrală. Semnificația istorică-politică a conceptului", conține o serie de prețioase argumente de valoare geografică, politică, culturală și confesională. Dar nu numai pentru cucerirea și stăpânirea spațiului Europei centrale s-a dezlănțuit primul război mondial. Deși stăpânirea acestui spațiu fusese pe deplin realizată de către armatele austro-germane, în anul 1915, prin cucerirea întregii Polonii rusești și a regatelor Serbiei și Muntenegrului, în anul 1916, prin cucerirea teritoriului regatului României până la malul Siretului și a Dobrogei.

Abia apariția lucrării marelui politolog german Friedrich Naumann, *Mittleuropa* - tipărită într-o primă și modestă ediție în anul 1915, retipărită într-o ediție amplificată în 1916 și devenită, foarte curînd, un fel de best

seller european absolut pentru anii războiului (1914-1918) a avut darul să atragă atenția lumii că, de fapt, principalul obiectiv militar austro-german trebuia să fie hegemonia germană în Europa centrală. Și că acest obiectiv fusese realizat și chiar depășit, geografic - pînă la țărmurile Eufratului - prin marile victorii ale grupelor de armată germano-austriace.

Conceptul de *Mittleuropa*, așa cum l-a sintetizat domnul Victor Neumann, este, precumpănitor, un concept cultural și politic, suprapus unui concept geografic. Acest concept a fost făurit de peste o jumătate de mileniu de coexistență a popoarelor de diferite variante antropologice, confesionale și culturale, grupate într-un loc de apărare creștină pentru stăvilirea expansionismului otoman pe Dunărea centrală și occidentală. Imperiul habsburgic, care a preluat, încă de la sfîrșitul secolului al XV-lea, conducerea acestei confederații europene defensive, a dat conceptului de *Mittleuropa* nuanțele lui specifice și anume: o anumită gingășie a relațiilor interumane (gingășie exprimată prin substantivul abstract *Gemütlichkeit*), o anumită îngăduință față de moravurile naționalităților creștine conlocuitoare, pînă la aplicarea unei patine culturale unificatoare; o anumită vocație paneuropeană mai presus de naționalitățile componente. În perspectivă istorică, federația habsburgică s-a dovedit a fi, în același timp, un produs al trecutului și al viitorului. În acest sens s-a străduits-o actualizeze singurul politolog român cunoscut pînă în zilele noastre, Aurel C. Popovici, în cunoscuta lui monografie publicată în anul 1906 la Leipzig sub titlul: *Die Vereinigte-Staaten von Gross-Österreich* (Statele-Unite ale Austriei-Mari).

Referatul domnului Adrian Pop caută să deslușească în ce măsură un popor european aparține Europei centrale sau Europei de sud-est. Mi-aș îngădui să adaug acestor două concepte mai mult culturale decît geografice un al treilea concept care le pîndește neconținut pe primele două, acela de *Europa balcanică*. În speță, lupta istorică, civilizatorie și culturală se dă, consider eu, între *Mittel-Europa* și *Europa balcanică*, conceptul de Europa de sud-est fiind un simplu cadru geografic în care are loc disputa între celelalte două concepte. În noua configurație a Europei centrale și răsăritene, așa cum a fost statornică prin misterioasele acorduri de la Malta din luna decembrie 1989, distincția între aceste două formule culturale și politice este cît se poate de marcată și prilejuieste, deocamdată pe teritoriul fostei Iugoslavii, reflexe de genocid.

"Formulele de organizare postbelică (1920-1947)", astfel cum ni le-a înfățișat doamna Elena Campus, constituie o problemă mai actuală decît oricînd pentru statele din centrul și răsăritul Europei. Tratatul de pace de la Versailles a respins punerea în aplicare a celor patru acorduri secrete încheiate în anii 1915-1917 de către Puterile Antantei (tratatul de la Londra din luna aprilie 1915 încheiat de Antantă cu Italia, cel de la București din 4/17 august 1916 încheiat cu România, acordul Sykes-Picot încheiat în anul 1916 pentru împărțirea Orientului Mijlociu între Anglia, Franța și Italia, în sfîrșit, acordul secret ruso-francez încheiat la Petrograd în luna ianuarie 1917 pentru împărțirea Poloniei și a Germaniei). Președintele Wilson a refuzat să recunoască aceste tratate secrete de împărțire de teritorii și a impus ca principii suveran doctrina naționalităților, scumpă împăratului Napoleon al III-lea. A avut loc astfel, la Versailles, ceea ce în termeni juridici s-ar putea denumi o *novațiune prin mutație de cauză juridică*. Acest recurs la demografie pentru a reglementa atribuirile teritoriale, dincolo de dreptul istoric sau de acordurile secrete, conferă, evident, infinit mai multă trînicie frontierelor astfel statornicite. Căci reprezintă verdictul dreptății.

Același lucru se poate spune despre frontierele statornicite prin tratatele de pace de la Paris în 1946. Îmi îngădui să menționez aici un amănunt puțin cunoscut. În cadrul strădaniilor sale de a menține frontierele apusene ale României, Gheorghe Tătărescu,

vice-președinte și ministru de Afaceri străine al României, a solicitat o audiență Secretarului de Stat american, James Byrnes. Acesta, pornit împotriva lui Tătărescu, i-a fixat numai 5 minute de audiență, între orele 11,55 și 12, înaintea unui dejun diplomatic. Tătărescu a beneficiat de faptul că Byrnes era unul dintre foarte puțini oameni de stat americani care cunoșteau limba franceză, pentru a-i face acestuia un expozeu complet al situației României sub permanenta amenințare comunistă. Audiența s-a prelungit pînă la trei ore și, la plecare, James Byrnes i-a spus lui Tătărescu: "Am fost eronat informat asupra Dvs. Realizez că sînteți un bun patriot român. Înapoiți-vă în țara Dvs. și vă asigur că, de îndată ce aceste tratate de pace vor fi ratificate, situația țării Dvs. se va schimba în sens favorabil".

Toate acestea mi le-a împărtășit, în anul 1956, însuși Gheorghe Tătărescu. De altfel, după cum se știe, de îndată ce s-a înapoiat de la Paris, el s-a grăbit, în spiritul celor discutate cu James Byrnes, să-i înainteze primului-ministru Petru Groza cunoscutul memoriu în care erau demascate toate samavolnicile Partidului Comunist Român. Memoriu care a contribuit în mare măsură la eliminarea lui Tătărescu din guvernul Groza.

În succintul său volum de Memorii, intitulat *Speaking Frankly*, Secretarul de Stat american James Byrnes indică limpede intenția sa de a beneficia de monopolul bombei atomice pentru a restaura suveranitatea statelor de după Cortina-de-Fier. Intenție care nu a ajuns să se materializeze în fapte decît peste 43 de ani...

În sfîrșit, "Controversa în jurul conceptului de drepturi colective ale minorităților", astfel cum a expus-o doamna Elena Zamfirescu, din cadrul M.A.E., aduce în discuție o problemă extrem de spinoasă și de interesantă. În speță, după înscriserea în tratatul de pace de la Saint-Germain (1920) a principiului după care protecția minorităților naționale devenea un principiu de bază al dreptului internațional european, în noul climat politic european s-a conturat conceptul, novator, dar eminentemente primejdios, al drepturilor colective ale minorităților.

Orice minoritate este prin ea însăși o colectivitate, aflată, prin definiție, sub obediința juridică a unei suveranități alogene. Sintagma de drepturi colective ale minorităților nu poate, prin urmare, să fie un simplu pleonasm. Este, precumpănitor, o redundanță intenționată, a cărei finalitate nu poate fi decît aceea de a îngădui oricărei minorități naționale să pretindă mai mult decît o simplă protecție din partea statului suveran - protecție de controlat prin mijloacele constituționale - ci îngăduința constituirii unui organism juridic național susceptibil să se erijeze în purtător de cuvînt autorizat legal al fiecărei minorități naționale existente într-un stat multinațional.

Astfel se deschide calea primejdioasă a realizării unui adevărat stat în stat în slujba unei minorități naționale. Și calea, încă și mai primejdioasă, a posibilității amestecului în drepturile lăuntrice ale unui stat din partea altor state care și-ar asuma dreptul de a controla modalitățile în care un stat respectă sau nu drepturile colective ale minorităților etnice.

Printr-un joc subtil de nuanțe se deschide astfel poarta autonomiei - de pildă, prin constituirea unor regiuni autonome minoritare - care, după cum o atestă istoria, duce frecvent la secesiune.

Consider că singura soluție cu putință, pentru a evita primejdiile consecințe ale noului concept de drepturi colective ale minorităților, constă în aplicarea formulei rostite de Nicolae Titulescu de la președinția Adunării Generale a Societății Națiunilor, în anul 1930: *spiritualizarea frontierelor*, în cadrul unui sistem corect de integrare europeană.

1. Întreaga problematică, începînd cu intuițiile anumitor istorici germani contemporani, în frunte cu Fritz Fischer, și culminînd cu rezultatul investigațiilor profesorului John Rohl, coroborate cu alte date anexe obținute ulterior de istoriografia germană, este evocată în studiul subsemnatului intitulat *Kriegsschuldfrage... Kriegsschuld Lüge*, publicat în *Revista de Istorie*, anul XLII, nr. 4 (decembrie) 1989.

